

Vijf jaar Montesquieu Instituut

Welkomstwoord ter gelegenheid van het lustrum van het Montesquieu Instituut

Mr. Ed d'Hondt, dd 8 mei 2012

Denkend aan Montesquieu zie ik 27 landen oneindig traag door Europa gaan

Graag heet ik u van harte welkom bij deze eerste jubileumbijeenkomst van het Montesquieu Instituut (MI).

Op de geschiedenis van Europa is vijf jaar uiteraard niet meer dan een ademtocht. Maar waar elke ademtocht vitaliseert, is het de moeite waard ook een ogenblik stil te staan bij vijf jaar MI. Bij een instituut dat geen instituut wil zijn, maar meer een vitaliserend netwerk met een zo klein mogelijke organisatie door vooral stil te staan bij hoe het gegaan is, wat bereikt is en welke perspectieven werken. Het MI spiegelt zich aan Europa en vleit zich met de gedachte dat het net als Europa zelf zowel een organisatie als een organisme is. Als organisatie wordt het gestuurd, als organisme stuurt het zichzelf.

Als je de ongepaste vergelijking met Europa nog even zou doorzetten, zou niettemin al snel duidelijk worden dat in de beeldvorming het MI, anders dan Europa, vooral een organisme is. Niet alleen van de vijf aangesloten Nederlandse, universitaire instituten voor parlementaire geschiedenis en constitutionele vraagstukken, maar ook van de inmiddels verenigde, universitaire instituten in 13 verschillende Europese landen. Als organisatie bestaat het MI oneerbiedig en eerbiedig gezegd, uit niet veel meer dan anderhalve man en een paardenhoofd, zij het kwalitatief zeer hoogwaardig en berekend op een regie en netwerkfunctie. De impact van het MI zit vooral in het organisme, waarvan de organisatie desondanks het hart is.

In alle bescheidenheid kun je daar, als het om Europa gaat, heel anders tegenaan kijken. In de beeldvorming lijkt Europa gedomineerd door het institutionele, het organisatorische en minder door het zelfsturende organisme. Het Europa van de instanties overheerst: het Europa van de burgers moet nog komen. En hoewel de vergelijking moet ophouden, blijft, wat Europa betreft, de verhouding beeld-werkelijkheid nabranden.

Het beeld van Europa wordt weliswaar, voornamelijk negatief, beïnvloedt door het institutionele, het bureaucratische, het ondoorzichtig regulerende, maar of dat ook de werkelijkheid van het alledaagse weergeeft? Als je in Europa rondreist kom je alle nationaliteiten tegen, blijken Nederlandse vrachtwagenchauffeurs de Europese wegen even goed te kennen als de Nederlandse. In Amsterdam hoor je alle talen en blijkt het Europese Engels ook normaal te zijn voor Henk en Ingrid junior en senior. Daarnaast lijkt internet veel sneller te europeaniseren dan menig politicus zich realiseert.

Het is wonderlijk dat nog steeds veel leden van het Europese parlement als vermeende koplopers in Europa enkele dagen per week hun nationale boodschappen doen in Brussel en Straatsburg, zonder veel kennis en vaak ook interesse in hoe het er in andere parlementen aan toe gaat. De ontwikkeling van het Europees organisme blijkt alledaags soms sneller te gaan dan die van de Europese organisatie parlementair.

Deze en soortgelijke gedachten vormden de achtergrond bij het ontstaan van het MI. Weten wij in Europa als wetenschappers, als politici als journalisten wel genoeg over de parlementaire culturen in andere landen, beschikken wij snel genoeg over adequate informatie, doen wij voldoende vergelijkend onderzoek, dragen wij dat uit in ons onderwijs en valoriseren wij de kennis die uit onderzoek en onderwijs voortkomt? Als Europa geschiedenis schrijft, wordt die dan ook opgeschreven?

In de afgelopen vijf jaar hebben deze vragen onze activiteiten gedragen. Daarop terugkijkend is er aardig wat bereikt.

Zo heeft het Documentatie Centrum voor Nederlandse Politieke Partijen met zijn rijke traditie aan goed vergelijkbare bundels over de belangrijkste politieke partijen in Nederland in 2010 een bundel over de Nederlandse eurocommissarissen gepubliceerd en werkt het aan een bundel over de voorzitters van de Europese Commissie vanaf 1958. Het eerste exemplaar van deze bundel zal naar verwachting in het najaar aan voorzitter Barroso worden uitgereikt.

Dit najaar zal ook - in samenwerking met het Centrum voor Parlementaire geschiedenis – een monografie verschijnen over de opvattingen in de Tweede Kamer over de voortschrijdende Europese samenwerking in de periode 1945-2012. Hiermee wordt in een belangrijke kennisleemte voorzien.

Ook in een leemte voorziet het onderzoek naar de relatie tussen de Nederlandse politieke partijen en de europartijen en eurofracties in het Europees Parlement. Nog dit jaar zal een rapport verschijnen met een analyse van de krachtsverhoudingen ter zake.

En dan werkt het DNPP ook nog aan een historische beschrijving hoe de Nederlandse politieke partijen hebben bijgedragen aan de totstandkoming van de Europese partijfederaties en aan de verdere uitbouw van die federaties tot europartijen.

Het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis dat vooral bekend is door het standaardwerk Parlementaire Geschiedenis van Nederland na 1945 en – natuurlijk – door het Jaarboek Parlementaire Geschiedenis, heeft binnen het kader van het MI in 2007 een netwerk opgericht van Europese instituten die zich met parlementaire geschiedenis bezig houden.

Het European Information and Research Network on Parliamentary History, afgekort tot Eurparl.net, bestaat momenteel uit veertien instituten uit dertien landen en bevordert de uitwisseling en verspreiding van kennis over de ontwikkeling van de parlementaire cultuur in Europa. Eerder was als besloten om het traditionele nationale perspectief op de parlementaire geschiedschrijving te versterken en te verbreden met het internationaal vergelijkend perspectief. Het CPG richt zich als coördinator de komende jaren op de verdere opbouw en uitbereiding van dit netwerk.

Naast de samenwerkingsprojecten met het DNPP zal het CPG nog dit jaar het boek *Brusselse verhalen van Europarlementariërs* uit de periode 1979-2011 publiceren.

Het Montesquieu Instituut Maastricht richt zich vooral op de staatsrechtelijke aspecten van parlementen met oog voor het nationale én Europese recht. De juridische verhouding tussen de instituties op nationaal en Europees

niveau worden op verschillende manieren onderzocht en voor het voetlicht gebracht. Jaarlijks terugkerend hoogtepunt daarbij is de Spring conference. Dit is een tweedaagse conferentie met een keur aan binnen- en buitenlandse specialisten, die in het teken staat van de interactie tussen nationale instituties en het Europees parlement.

Ook verricht MI-Maastricht bijvoorbeeld veel onderzoek naar parlementaire onderzoeksbevoegdheden, het proces van kabinetsformatie, de verantwoordingsplicht van agentschappen en de rol van nationale parlementen in Europese besluitvorming, ook in tijden van financiële crisis. De veenbrand die de financiële crisis is, is nog niet geblust. Terwijl Europese top na Europese top wordt belegd, groeit bij parlementen het besef dat ze niet langer eerste maar vaker de tweede viool spelen en soms zelfs dat niet. Nader - vergelijkend - onderzoek naar nieuwe modaliteiten van parlementaire betrokkenheid heeft dan ook prioriteit.

Campus Den Haag is verantwoordelijk voor de coördinatie van het onderwijs- en onderzoek van het MI. Zo is in een gemeenschappelijke notitie een nieuwe onderzoekslijn ontwikkeld met sterke nadruk op internationale uitwisseling van vergelijkbare kennis. Daarbinnen is een internationaal-vergelijkend programma ontwikkeld over de dynamiek van de politieke agenda en de responsiviteit van het openbaar bestuur in Nederland en de EU. Zo wordt er bijvoorbeeld gekeken naar de mate waarin regeerakkoorden het wetgevingsproces beïnvloeden en welke rol de samenstelling van een kabinet speelt bij het prioriteren van problemen.

De jaarlijkse MI-masterclass over de verhouding tussen lidstaten en de EU trekt studenten van universiteiten in heel Nederland. Het uitgangspunt bij onderwijsactiviteiten is om buiten de bestaande onderwijsprogramma's studenten iets extra's bieden en thema's te kiezen met grote maatschappelijke relevantie. Zo was er dit jaar een blik achter de schermen in Brussel in de wereld van bestuurlijke professionals en journalisten.

De sinds 2010 jaarlijks georganiseerde MI-zomerconferentie met een scala aan activiteiten rond het brede thema "vertrouwen" is eveneens opgezet met als doel de deelnemers te prikkelen en een actieve rol te geven in de discussie.

Verder zijn er jaarlijkse enkele collegeries rond actuele thema's, zoals de Europese crisis, immigratie en politiek leiderschap.

Om dit alles te kunnen uitvoeren, is de afgelopen drie jaar het Campus-team uitgebreid met vier promovendi, zijn 8 nieuwe fellows van vier verschillende universiteiten benoemd en hebben 25 studenten hun aandeel aan het onderzoek geleverd. De onderzoeksresultaten zijn inmiddels gepresenteerd op meer dan 20 internationale panels, workshops en conferenties.

De komende jaren zal ook de "dienstverlening" aan bestuurlijke professionals in Den Haag en Brussel worden uitgebreid. Nieuwe projecten draaien dan ook niet alleen om fundamenteel inzicht maar ook om toepassing van kennis en het ontwikkelen van instrumenten voor ondersteuning van bestuurlijke beslissingen. Bijvoorbeeld de politieke 'buienradar' die bestuurders in de toekomst in staat moet stellen vroegtijdig trends in de publieke en politieke aandacht te signaleren.

Het PDC, voortgekomen uit het Parlementair Documentatie Centrum van de Rijksuniversiteit Leiden, houdt zich van oudsher bezig met het hanteerbaar maken van (parlementaire) informatiestromen én het ontwikkelen van technieken daarvoor. Het is dan ook niet toevallig dat juist het PDC zich binnen het kader van het MI bezig houdt met valorisatie: het er voor zorgen dat kennis tijdig en in hanteerbare vorm de juiste personen bereikt zodat kennis ook daadwerkelijk van waarde kan zijn voor de samenleving. Concrete resultaten daarvan zijn websites als Parlement.com, deNederlandseGrondwet.nl en EuropaNu.nl waarvan de laatste met bijna vier miljoen bezoeken per jaar de meest gebruikte is.

Samen met het ANP, het Algemeen Nederlands Persbureau, heeft het PDC in MI-verband de "parlementaire monitor" ontwikkeld. Daarmee krijgen organisaties uit het maatschappelijk middenveld en bedrijven trefzeker de voor hen belangrijke ontwikkelingen gesignaleerd. Dit opdat zij daar tijdig en adequaat op in kunnen spelen. Momenteel wordt hard aan een EU-monitor gewerkt.

Tegelijk wordt samen met het ministerie van Binnenlandse Zaken onderzocht of de voor de parlementaire monitor ontwikkelde techniek niet ook de basis kan zijn voor een Kennisportaal voor het Openbaar Bestuur.

Tot slot noem ik nog graag enkele MI-brede valorisatieactiviteiten die gericht zijn op het laten meedenken van geïnteresseerden. Dit gebeurt bijvoorbeeld veelvuldig in de vorm van druk bezochte debatten. Vaak ook in samenwerking met anderen zoals het dagblad Trouw, het Perscentrum Nieuwspoort en ProDemos, het Huis voor Democratie en Rechtsstaat.

Sedert 2010 is het MI ook betrokken bij de organisatie van het succesvolle Model European Parliament. Daarbij verplaatsen jaarlijks zo'n 2000 leerlingen van het VWO zich in de positie van Europarlementariërs en denken ze mee over de oplossing van de grensoverschrijdende problemen waar Europa voor staat.

Om ook de leerlingen van het VMBO meer bij Europa te betrekken wordt momenteel gewerkt aan de "Denk even mee met ..." -campagne. Een eerste try-out in 2011 waarbij de staatssecretaris van Europese Zaken VMBO-leerlingen van de tweede klas uitnodigde om "Even mee te denken met de regering" verliep veelbelovend.

En als laatste: in de zomerconferentie van 2011 is voor het eerst geëxperimenteerd met een denktankformule waarmee snel op de actualiteit kan worden gereageerd. Deze gedachte zal dit jaar verder worden uitgebouwd.

Deze terug- en vooruitblik laat zien dat het MI het perspectief heeft gekregen van de einder, de vergrotende trap van einde en als zodanig een voortdurend wenkend en wijkend perspectief, aantrekkelijk, maar niet altijd even grijpbaar. Dat moet, denk ik, ook zo blijven. Het Eureka zit in de genen van Europa, maar je nooit wanneer het eruit komt. Europa moet zich voortdurend opnieuw uitvinden. De Griekse mythologie laat de complexiteit van Europa zien, de Griekse actualiteit toont geen ander beeld.

Wij zijn halverwege, maar we kunnen niet anders dan verder gaan en vooral proberen tempo te maken. Niet voor niets voegde Henk Spaan toe aan de bekende Elsschot-frase: 'Tussen droom en daad staan wetten en praktische bezwaren....' 'En lusten die lasten worden, als je ze te lang moet bewaren'.

Europa is geen Utopia. De geschiedenis van Europa is wellicht een herinnering aan wat nooit gebeurd is. De toekomst van Europa is wellicht illusie. Maar ook dan, je moet een mens niet elke illusie willen ontnemen. Er zijn illusies, waar je meer plezier aan beleeft dan de werkelijkheid er ooit aan kan ontnemen.

Wat ook, Europa is de moeite waard om er mee bezig te blijven en dat geldt dus ook voor het MI.

Ik wens u een leerzame en aangename middag.